Переклад: Д. Дроздовський

Замість передмови

Мабуть, переклад цієї невеличкої п'єси Габріеля Гарсіа Льорки[1] мав з'явитися саме зараз, хоча завершений він був ще у вересні 2006 року.

Уже даруйте за мій фаталізм, але як інакше пояснити той факт, що наприкінці 2007 року до моїх рук потрапляє ще ніде до того не надруковане інтерв'ю з Михайлом Москаленком, яке підготував український фахівець із еспанської літератури Олександр Пронкевич. І в ньому йдеться саме про стихію перекладів із Льорки українською мовою. Та ще й проблеми, які порушує у своїх поглядах Михайло Москаленко, аж ніяк не марґінальні.

З першого запитання зрозуміло, що Льорка для українського читача — феномен непрочитаний, маловідомий, невідкритий. Існує певне коло "посвячених", але це аж ніяк не дає підстави до інтеґрації Льорки на рівні стилів і смислів до виміру української літератури, хіба що може йтися про спорадичні й поодинокі відлуння, алюзії, ремінісценції, але немає цілісного, системного прочитання. Звісно ж, ця проблема результувала за браком перекладів із Льорки у форматі цілісних і по-фаховому коментованих видань.

Також М. Москаленко порушує складні питання про "космічність" стилю Льорки, адже в його творчості можна прочитати і символізм, і аванґардизм, і реалізм, і сюрреалізм, і фольклорні первні… Але універсальність цього письменника виявляється не лише на рівні стильово-стилістичному, а й на рівні генологічному.

Переклад п'єси (або ж драматичної поеми), яку Вам, шановний читачу, буде запропоновано, належить до рідкісного і майже непоміченого критиками видання, до якого загалом входять чотири

п'єси. Останні дві, "SOMBRAS" і "ЈЕНОVБ", постають жанровими та ідейними пародіями й карнавалізованими бурлескними переробками на перші дві п'єси "EL PRIMITIVO AUTO SENTIMENTAL" і "DEL AMOR". Хоча не буду приховувати, що саме останні дві п'єси у естетичному плані набагато довершеніші й цікавіші, і, можливо, саме через поєднання складних філософсько-естетичних мотивів, релігійно-трансцендентальних вимірів із рисами комічного, профанного, карнавального. Все це вказує на той космізм Льорки, про який згадує М. Москаленко.

Проте, як зауважують еспанські теоретики літератури, саме ця п'єса імпліцитно приховує й ще один вельми делікатний рівень — гомосексуальні порухи свідомості Льорки. І хоча М. Москаленко не погоджується з кореляціями психологічного підґрунтя художньої творчості з теорією сексуальності, проте вчені зауважують, що в цьому тексті (п'єсі "Тіні") можна натрапити на відлуння студентських років Льорки та його зв'язку з Бенуелем, який бився на дуелях за образи, які зазнавав Льорка через свою нестандартність, адже чутки про його гомосексуалізм ширилися вже в студентській резиденції. Також Бенуель був співучасником майбутнього еспанського класика у релігійно-філософських розмовах і дискусіях. Але попри все п'єса "Тіні" належить до однієї з найзагадковіших. На жаль, драматургію Льорки ми майже не знаємо, чомусь інтерес дослідників привертає насамперед поезія, проте й досі немає в українському перекладі "Будинку Бернарди Альби", вершинної драми еспанського митця.

Отже, попри твердження М. Москаленка про те, що нової генерації перекладачів Льорки ще немає, наважуся подати на суд читача свій скромний переклад. Сподіваюся, що ця п'єса задовольнить і вишуканих естетів, звиклих до розкошувань змістом і формою, і всіх інших читачів нашого журналу, хто небайдуже ставиться до вершинних зразків літератури ХХ століття. Наважуся припустити, що у філософському плані цей твір належить до вельми непростих, і його розгерметизування може забрати досить багато часу.

Тож, шановний читачу, в добру путь.

Тіні[2]

Сцена перша

Чудернацький старовинний сад. Монотонно дзюркоче вода. Серед потьмянілих дерев ледь-ледь помітні обриси туману. З'являються Тіні.

Перша тінь. Зупинись, перепочиньмо, може, трохи в цьому саду?

Друга тінь. А звідкіля ти знаєш, що це вже сад?

Перша тінь. Тут пахне водою й тихим повітрям.

Друга тінь. Дивно, але я нічого такого не відчуваю.

Перша тінь. Скільки вже років поряд, а ти такий самий, тільки все питаєш і питаєш. Що ж то за звичка в тебе така!

Друга тінь. Я загубився... Либонь, і досі маю сумніви у своєму існуванні, мені здається, що я — салат. О нестерпність вічного життя!

Перша тінь. Годі, хоч би сконцентрувався трохи!

Третя тінь. Невже ви були салатом, ой лишенько?!

Друга тінь. Моя люба маро! Немає нічого гіршого від смерті, навіть саме життя. По-перше, ти не можеш ані попоїсти як слід, ані попити, допоки не повипадають усі зуби, не прогниють губи і таке інше...

Третя тінь. Чорт забирай, це так! Порожнеча! Ефірний сік, ефірні персики...

Друга тінь. Та все має той самий смак!

Третя тінь. Нестерпно!

Друга тінь. Як ви вже чули, я перетворився на салат... Жах! Це нестерпне випробування, коли хтось віддирає з тебе листя і вгризає білу середину! Ой-йой-йой! За ціле життя не переповісти цього... Боже милостивий, як прекрасно було, коли я був людиною!

Третя тінь. Але ще гірше те, коли починаєш гадати, на кого ти перетворишся... я ще не знаю відповіді, й від цього просто непереливки... Та ні, насправді я готовий бути всім, тільки б не порожнечею, якої немає.

Друга тінь. Тоді тримай мою дружню пораду: будь тінню, допоки вистачить сил. Бути салатом, знаєте, і з хрустом зникати в роті якогось кухаря чи настоятеля, в якого сила-силенна діточок, — це просто пекло.

Третя тінь. То не моя справа, проте, між іншим, поряд зі мною був ваш міністр, який має пречудовий голос. Уявіть: він переді мною перетворився спочатку на огірок, а потім га ґарбуз, і врешті-решт — тільки не треба сміятися! — на пшик!

Друга тінь. Що й казати... сумно все це... Та, моя люба маро, мені здається, що я втратив останню клепку. Анічогенько вже не тямлю! Кожна тінь має свій звичай і свої правила. А на останній зупинці мене перестрів якийсь пришелепуватий, котрий, уявіть тільки, й досі вірив у Бога!

Третя тінь. Та, можу закластися, що то — вірне дитя Конґрегації святого Луїса Гонзаги.

Друга тінь. Хіба? Таких я теж бачив, ото фоми, хата горітиме, не повірять, зокрема, як потрапляють сюди. І от тоді вже вони стають перед Його лицем.

Третя тінь. Та годі, облиште, мій друже! Той красень Гонзага зараз літає високо в небі вільним птахом!

Друга тінь. То це ще бабця надвоє сказала! Як уже поталанить! Треба вміти прислужитися!

Третя тінь (саркастично). Яких тільки забавок на землі немає!

Друга тінь. Та все мине, і це теж мине, друже!.. (Згадує). Я був працівником у Міністерстві фінансів і заробляв копійки...

Третя тінь (втручаючись). А я був пером Франції! Тільки подумайте!

Друга тінь. Тоді вам мої сердечні вітання! Але вже годі свої вуса підкручувати, ми всі однакові тепер...

Третя тінь. Однакові, хіба? Чи всі!

Друга тінь (згадує). Ой лишенько! Бути б зараз там! Проспект Алькала! Дон Матео Сагаста!... Він ще пам'ятає... Зараз дрібнішають політики, таких великих уже й немає. Ой лишенько моє, як же ж то добре жити! Навіть отримуючи копійки! Одного ранку прокинувся, бо в мені все боліло, очі банькуваті, поворухнутися не можу. Пробув у ліжку, біль роздирав мене зсередини, але того ранку до мене прийшла жінка, якась така язиката, зуби прогнилі, і була в неї стара заіржавлена коса. "Слухай мене, Перес, — сказала вона досить лагідним тоном, — вже настав час віддати цю рихлять черв'якам на обід, може, щось добре вийде, а на тебе чекають нові подорожі в інших світах... Що ж, для іспанця смерть — це гра. Ваша душа насолоджується безоднею. Як ви ще й досі не захопили і не колонізували пекла!" — "Пані, — я почав щось

дріботіти, — які колонії, про що ви, це старі гріхи..." — "Що! — вигукує, наче звір, стара, — та Колумбу до генерала Мартінеса Кампоса немає чого братися". Жінка підстрибнула і почала ходити по кімнаті, щось собі бубонячи: "Я все вже вирішила, ти відправишся на Місяць. Самісінько на Місяць. Або, що ще краще, на Сиріус, там вельми непогано...". Завбачивши гільйотину, я заверещав: "Ні! Не хочу на Місяць, краще в Міністерство фінансів!" "Йолоп! — розізлилася вона. — Як, до речі, і всі іспанці!" "Пані, — не здавався я, — та хіба з мене добрий турист! Не вбивайте. Ще не час, благаю, я ще навіть не на пенсії!" "Ха, не вийде одбрехатися!" — пробуркотіла вона... Аж раптом я побачив у ній — кого б ви думали! — свого начальника, який віддав Богові душу кілька днів тому. Небіжчик мав такий вираз обличчя, начебто він хотів ось-ось сказати: "Перес, і знову, дідько з тобою, спізнився..." Але потім він перетворився на Альфонса XII і Фраскуело... Наче червона габа окутала мене, зненацька удар, я втратив здатність що-небудь відчувати, але десь здалеку лунав голос: "Перес, нещасний Перес!.." Та це ще не все. Я б ніколи й подумати не міг, що перетворюся на салат ось туточки, — ох же ж я й мав бід, — але тепер я, такий як є, стою перед вами тінню, сумуючи за рідним Більбао та поезіями Нуньєса де Арсе.

Третя тінь. Та ви гідні поваги!

Друга тінь. Така наша життєва поразка, яку забираємо й на небеса.

Третя тінь. Стривайте, друже, наберіться терпіння! Може, ще щось стрінеться. Якась живе в мені невеличка надія, що ми можемо побачити Бога.

Друга тінь. Чекайте.

Третя тінь. Та не можна тинятися без діла, тинятися туди-сюди. Як це так: постійно перетворюватися на огірок чи на баядерку. Та я не маю нічого проти, адже й не вірив ніколи в потойбічне життя. Ви ніколи не відчуєте того, що відчув я, коли коханець моєї дружини вцілив на дуелі

в мене кілька куль, після чого я побачив чарівний сад, у якому танцювали граційні балерини та прогулювалися охайні дипломати, а одне напрочуд файне янголятко з нафарбованими губками й крильцями з картонки мені сказало: "Пане, ви вже в обіймах вічності, все життя тепер ви перебуватимете в хмарах, тож подбайте про свій ревматизм..." Я зомлів від тих слів, від їхньої неочікуваної ніжності! Я ж матеріаліст! Вольтер'янець! Та тепер на йоту в мене прокрадаються сумніви, що, можливо, Бог таки існує...

Друга тінь. Що? Та я ставав на коліна й, наче несамовитий, вірив у рай, — бо інакше мені б давно показали на двері в канцелярії! — і в тих янголів я вірив, і в архангелів, і в інші незбагненні сили світу вищого, я вірив, що мої волання почують там, на небесах, почує Свята Трійця і... Та ось, отримав — опинився звичайним салатом. Маю певність, що цей той Бог, або як Його там, за мене поставив свій підпис, він усе це вигадав. Розумник...

Третя тінь. Ще насумуємося... А наразі, маю сказати: тут не так уже й кепсько... Проте мені не вистачає хіба що — ну... так, це безглуздо, пробачте, — жінок. Ах, немає нічого солодшого, ніжнішого й лагіднішого від жінки!

Друга тінь. Та як був салатом, то вже зовсім про них і забув.

Третя тінь. Нумо хутчіш, сховаймося тут під деревами. Ви ж знаєте, які ці тумани, зараз почнеться...

Тіні зникають.

Сцена друга

Тіні сходяться під гіллям верб та евкаліптів.

Третя тінь. Ходіть-но сюди, до стовбура, тут не так мокро.

Четверта Тінь. Боже ж ти мій! Я просто падаю! Довели мене вже ці переходи і перельоти! Та й чаю ніхто не наллє тобі, тут його просто ніхто не п'є. Ото збіговисько!

П'ята Тінь. Так-так!

Четверта Тінь. Чай — то життєво важливий продукт цивілізації.

П'ята Тінь. Найважливіший! Мені однаково, чи є на світі Бог, чи вже немає. Лиш чаю б випити!

Четверта Тінь. Багато.

П'ята Тінь. І хай без цукру. Навіть так.

Четверта Тінь. То чай і треба пить без цукру. Той цукор тільки смак псує. Принади чаю, якщо здогадуєтеся, в ніжному присмаку моху... а також...

П'ята Тінь. Землі.

Четверта Тінь. Даруйте великодушно, але ж не землі, а лимону.

П'ята Тінь. То вже зараз без різниці, але так хочеться пити.

Четверта Тінь. Ох цей клятий ревматизм, тоді б він мене облишив.

П'ята Тінь. А мої ноги гудуть нестерпно, нестерпно!

Четверта Тінь. І мої... Сміх, та й годі! Що за ноги? Їх немає! Маячня!

П'ята Тінь. Так, маячня!

Перша тінь. Шановні Тіні! Щойно до нас завітав посланець із замежових світів і повідомив, що бачив самого Христа, де Макар телят не пасе, і Той йому сказав, що не може дійти додому до престолу Отця свого. Він знає лише ім'я Отця свого. Він просив, що якщо ми знайдемо шлях, то про це мусимо Його повідомити.

Третя тінь. Та ти нас заведеш, друже...

Друга тінь. Та тут будь-хто загубиться.

Перша Тінь. Шановні Тіні! Закликаю всіх до терпіння! Вірю, що ми таки зуміємо прийти в Царство Боже.

Квола Тінь. Та ніколи туди не пройдемо. Наше життя — тинятися без діла туди й назад весь час...

Перша Тінь. То я тут до чого? Вічна гармонія залежить не від моїх зусиль.

Друга тінь. Мені й Мадрида вистачить для гармонії.

Третя тінь. А я хочу побачити Париж!

П'ята Тінь. А мене врятує філіжанка чаю.

Четверта Тінь. Ай, та годі вже. Наприкінці нас назвуть лише нікчемними паралітиками, хворими на ревматизм.

Перша Тінь. Тихіше! Що там таке гуде?

Третя тінь. То це ж душа он із того гурту на землю впала, мабуть, хоче перевтілитися...

Перша Тінь. І чия ж то вона буде?

Третя тінь. Іспанського міністра, який мав пречудовий голос для співу. Ми гарно потоваришували з ним.

Перша Тінь. Ходімо подивимося! Де вона впала?

Друга тінь. Здається, в Андалусії.

П'ята Тінь. В Андалусії не полюбляють чаювань.

Перша Тінь. І на що ж вона перевтілиться?

Третя тінь. Ось, її вже зачинають. Майбутнє немовля виросте поетом.

Перша Тінь. І вже, певно, препоганим, скажу я вам.

Друга тінь. Безсумнівно!

Перша Тінь. Нумо, треба шукати шлях. Гадаю, зараз може більше поталанити... Поклич інших.

Четверта Тінь. Нудьга!

Примітки:

[1] І все ж таки, попри данину традиції, автор перекладу вважає, що доцільніше й правильніше було б транслітерувати українською прізвище еспанського письменника не "Лорка", а "Льорка", врешті, саме такою формою послуговувалися українські тлумачі початку ХХ століття (згадати хоча б статтю "Федеріко Гарсіа Льорка" Миколи Іванова, "першовідкривача" Льорки в Україні, як зазначає М. Москаленко), але політика "зближення мов" призвела до руйнації питомого українського

написання, тож навіть М. Москаленко не виправляє Лорку на Льорку, хоча в еспанській мові звук л не є твердим.

[2] Перекладено за виданням: Sombras // Federico Garcna Lorca. Cuatro piezas breves // ediciyn de Andrés Soria Olmedo. — Granada: Comares Fundaciyn Federico Garcna Lorca, D.L., 1996. — 77 p.